

פרשת כי תשא תשפ"ד בעניין חטא העגל לעיי"נ שושנה בת סופי

שמות פרק לב

(א) וַיִּרְא הָעָם כִּי בָשַׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהָרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עִשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ: (ב) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֶהָרֹן פָּרְקוּ נְזָמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנִינְכֶם וּבְנִיתִיכֶם וְהִבִּיאוּ אֵלַי: (ג) וַיִּתְּפְרוּ כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל אֶהָרֹן: (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ בַּחֲרֹט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מִסִּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ה) וַיִּרְא אֶהָרֹן וַיִּבֹּחַ מִזֶּבַח לִפְנֵי וַיִּקְרָא אֶהָרֹן וַיֹּאמֶר חַג לִיקְנֹק מִחֹר: (ו) וַיִּשְׁפְּמוּ מִמִּחְרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגָּשׁוּ שְׂלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לְאַכֹּל וּשְׂתוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק: פ (ז) וַיִּדְבַּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רֵד כִּי שַׁחַת עָמַד אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ח) סָרוּ מִהָר מִן הַדָּרָךְ אֲשֶׁר צִוִּיתֶם עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסִּכָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ט) וַיֹּאמֶר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה רְאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם קֶשֶׁה עֵרֶף הוּא: (י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחַר אַפִּי בָהֶם וְאֶכְלֶם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל: (יא) וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי יְקֹנָק אֱלֹהֵיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְקֹנָק יַחַרְהֵ אִפְּךָ בְּעַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחַכְּךָ גְדוֹל וּבִידְךָ חֲזָקָה: (יב) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצֵאתָ אֶת הָעָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלָכְלַתְתָּם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוֹב מִחֲרוֹן אִפְּךָ וְהִנַּחְתָּם עַל הָרָעָה לְעַמְּךָ: (יג) זָכַר לְאַבְרָהָם לְצַחֵק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתִּבְדֹּד אֶלֵּהֶם אַרְבָּה אֶת זֶרְעֶכֶם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאֶרֶץ הוֹצֵאתָ אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֲתָן לְזֶרְעֶכֶם וְנִחַלְתוּ לְעַלְמִים: (יד) וַיִּנַּחֵם יְקֹנָק עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ (טו) וַיִּפֹּן וַיִּירַד מֹשֶׁה מִן הַהָר וַיִּשְׁנֵי לַחַת הַעֲדַת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתָבִים מְשֻׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים: (טז) וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלַּחַת: (יז) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹל הָעָם בְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה קוֹל מְלַחְמָה בְּפִמְחָה: (יח) וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוּת גְּבוּרָה וַאֲיִן קוֹל עֲנוּת חֲלוּשָׁה קוֹל עֲנוּת אֲנָכִי שְׁמַע: (יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּחְנֶה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֵף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ מִיָּדוֹ אֶת הַלַּחַת וַיִּשְׂבַּר אֹתָם בַּחַת הָהָר: (כ) וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר דָּק וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשְׁק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהָרֹן מַה עָשִׂיתָ לָךְ הָעָם הַזֶּה כִּי הִבֵּאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדוֹלָה: (כב) וַיֹּאמֶר אֶהָרֹן אֵל יַחַר אֵף אֲדַנִּי אֶתָּה יָדַעְתָּ אֶת הָעָם כִּי בָרַע הוּא: (כג) וַיֹּאמְרוּ לִי עִשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ: (כד) וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה זֶה הַתְּפָרְקוּ וַיִּתְּנוּ לִי וְאֶשְׁלַחְהוּ בְּאֵשׁ וַיִּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה: (כה) וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרַע הוּא: (כו) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמִּחְנֶה וַיֹּאמֶר מִי לִיקְנֹק אֵלַי וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי: (כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר יְקֹנָק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ חֲרָבָו עַל יָרְכוֹ עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשַׁעַר לְשַׁעַר בְּמִחְנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחָיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת קָרְבּוֹ: (כח) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֵוִי כַּדָּבָר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ: (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֵלֹאֵי יָדְכֶם הַיּוֹם לִיקְנֹק כִּי אִישׁ בָּבְנוּ וּבְאָחָיו וְלַתָּת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה: (ל) וַיְהִי מִמִּחְרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדוֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל יְקֹנָק אוֹלֵי אֲכַפְרָה בְּעַד חֲטָאתְכֶם: (לא) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל יְקֹנָק וַיֹּאמֶר אֲנָא חֲטָאָה הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: (לב) וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חֲטָאתֶם וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כְּתָבְתָּ: (לג) וַיֹּאמֶר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חֲטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסְפָּרִי: (לד) וְעַתָּה לָךְ נַחַת אֶת הָעָם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מְלֹאכֵי יָדְךָ לִפְנֵיךָ וּבַיּוֹם פָּקְדִי וַיִּפְקְדֵתִי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם: (לה) וַיִּגַּף יְקֹנָק אֶת הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶהָרֹן:

רש"י
(א) **כי בשש משה** - כתרגומו, לשון איחור, וכן בשש רכבו, (שופטים ה כח), ויחילו עד בוש (שם ג כה) כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות. כסבורים הם, שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בשבעה בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז. בששה עשר בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה וערבוביא לומר ודאי מת משה, לכך בא ערבוביא לעולם. אמר להם מת משה, שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאיתא במסכת שבת (דף פט). ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר וישכימו ממחרת ויעלו עולות: **אשר ילכו לפנינו** - אלהות הרבה אינו להם: **כי זה משה האיש** - כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו באויר רקיע השמים: **אשר העלנו מארץ מצרים** - והיה מורה לנו דרך, אשר נעלה בה, עתה צריכין אנו לאלהות, אשר ילכו לפנינו: (ב) **באזני נשיכם** - אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים על תכשיטיהן, שמא יתעכב הדבר, ובתוך כך יבא משה, והם לא המתינו ופרקו מעל עצמן: **פרקו** - לשון צווי, מגזרת פרק ליחיד, כמו ברכו, מגזרת ברך: (ג) **ויתפרקו** - לשון פריקת משא, כשנטלו מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנומיהם, דישקריי"ר בלעז (לפרוק): **את נזמי** - כמו נזומי, כמו (שמות ט כט) כצאתי את העיר, מן העיר: (ד) **ויצר אותו בחרט** - יש לתרגמו בשני פנים האחד, ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר, כמו (ישעיה ג כא) והמטפחות והחריטים, (מלכים ב ה כג) ויצר ככרים כסף בשני חריטים. והשני, ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין, שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו (ישעיה ח א) וכתוב עליו בחרט אנוש. וזהו שתרגם אונקלוס וצר יתיה בזיפא, לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים, שקורין בלעז ניאיי"ל [תצריב שחור] ומזייפין על ידו חותמות: **עגל מסכה** - כיון שהשליכו לכוור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים ויש אומרים מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים, והיה בידו שם, וטס שכתב בו משה עלה שור, עלה שור, להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך הכור ויצא העגל: **מסכה** - לשון מתכת. דבר אחר מאה עשרים וחמשה קנטרין זהב היה בו, כגימטריא של מסכה: **אלה אלהיך** - ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים, הם שנקלהו על אהרן, והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו: (ה) **וירא אהרן** - שהיה בו רוח חיים, שנאמר (תהלים קו כ) בתבנית שור אוכל עשב, וראה שהצליח מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחותם לגמרי: **ויבן מזבח** - לדחותם: **ויאמר חג לה' מחר** - ולא היום, שמא יבא משה קודם שיעבדוהו, זהו פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה (ה י, ג) דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו, שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן מזבח לפניו - ויבן מזבוח לפניו. ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסירחון ולא בהם, ועוד ראה ואמר אם הם בונים אותו המזבוח, זה מביא צרור וזה מביא אבן, ונמצאת מלאכתך נעשית בבת המשך <<<

רש"י [המשך]

אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך משה בא: **חג לה'** - בלבו היה לשמים, בטוח היה שיבא משה, ויעבדו את המקום: (ו) **וישכימו** - השטן זרזם כדי שיחטאו: **לצחק** - יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר (בראשית לט יז) לצחק בי, ושפיכות דמים, כמו שנאמר (שמואל ב' יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, אף כאן נהרג חור: (ז) **וידבר** - לשון קושי הוא, כמו (בראשית מב ז) וידבר אתם קשות: **לך רד** - מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה: **שחת עמך** - שחת העם לא נאמר אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו: (ט) **קשה ערף** - מחזרין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם, וממאנים לשמוע: (י) **הניחה לי** - עדיין לא שמענו, שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו, שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם: (יא) **למה ה' יחרה אפך** - כלום מתקנא אלא חכם בחכם, גבור בגבור: (יב) **והנחם** - התעשת מחשבה אחרת להטיב להם: **על הרעה** - אשר חשבת להם: (יג) **זכר לאברהם** - אם עברו על עשרת הדברות, אברהם אביהם נתנסה בעשרה נסיונות ועדיין לא קבל שכרו, תנהו לו, ויצאו עשרה בעשרה: **לאברהם ליצחק ולישראל** - אם לשרפה הם, זכור לאברהם שמסר עצמו לישרף עליך באור כשדים. אם להריגה, זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה. אם לגלות, זכור ליעקב שגלה לחרן, ואם אינן נצולין בזכותן, מה אתה אומר לי (פסוק י) ואעשה אותך לגוי גדול, ואם כסא של שלוש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחת: **אשר נשבעת להם בך** - לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא בארץ לא בהרים ולא בגבעות, אלא בך, שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם, שנאמר (בראשית כב טז) בי נשבעתי נאם ה', וליצחק נאמר (שם כו ג) והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך, וליעקב נאמר (שם לה יא) אני אל שדי פרה ורבה, נשבע לו באל שדי: (טו) **משני עבריהם** - היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה: (טז) **מעשה אלהים המה** - כמשמעו הוא בכבודו עשאו. דבר אחר כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית, כך כל שעשועיו של הקדוש ברוך הוא בתורה: **חרות** - לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק אנטיילי"ר בלעז [לחתוך]: (יז) **ברעה** - בהריעו, שהיו מריעים ושמוחים וצוחקים: (יח) **אין קול ענות גבורה** - אין הקול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים שצועקים וי או ניסה: **קול ענות** - קול חרופין וגדופין המענין את נפש שומען כשנאמרין לו: (יט) **וישלך מידינו וגו'** - אמר מה פסח שהיא אחת מן המצות, אמרה תורה (שמות יב מג) כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כלה כאן, וכל ישראל משומדים ואתננה להם: **תחת ההר** - לרגלי ההר: (כ) **ויזר** - לשון נפוץ, וכן (איוב יח טו) יזרה על נוהו גפרית, וכן (משלי א יז) כי חנם מזורה הרשת, שזורין בה דגן וקטנית: וישק את בני ישראל נתכוין לבדקן כסוטות. שלש מיתות נדונו שם אם יש עדים והתראה בסיף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים, עדים בלא התראה במגפה, שנאמר (פסוק לה) ויגוף ה' את העם, לא עדים ולא התראה בהדרוקן, שבדקום המים וצבו בטניהם: (כא) **מה עשה לך העם הזה** - כמה יסורים (סבלת) שיסרוך [סבלת], עד שלא תביא עליהם חטא זה: (כב) **כי ברע הוא** - בדרך רע הם הולכין תמיד ובנסיונות לפני המקום: (כד) **ואמר להם** - אמרתי להם דבר אחד למי זהב לבד, והם מהרו והתפרקו ויתנו לי: **ואשלכנו באש** - ולא ידעתי שיצא העגל הזה ויצא: (כה) **פרוע** - מגולה, נתגלה שמצו וקלונו, כמו (במדבר ה יח) ופרע את ראש האשה: **לשמצה בקמיהם** - להיות להם הדבר הזה לגנות בפי כל הקמים עליהם: (כו) **מי לה' אלי** - יבא אלי: כל בני לוי מכאן שכל השבט כשר: (כז) **כה אמר וגו'** - והיכן אמר, (שמות כב יט) זובח לאלהים יחרם, כך שנויה במכילתא: **אחיו** - מאמו והוא מישראל: (כט) **מלאו ידכם** - אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום: **כי איש** - מכס ימלא ידו בבנו ובאחיו: (ל) **אכפרה בעד חטאתכם** - אישים כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם, להבדיל ביניכם ובין החטא: (לא) **אלהי זהב** אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא: (לב) **ועתה אם תשא חטאתם** - הרי טוב, איני אומר לך מחני. ואם אין, מחני, וזה מקרא קצר, וכן הרבה: **מספרך** - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי, שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים: (לד) **אל אשר דברתי לך** - יש כאן לך אצל דבור במקום אליך, וכן (מלכים א ב יט) לדבר לו על אדוניהו: **הנה מלאכי** - ולא אני: **וביום פקדי וגו'** - עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל: (לה) **ויגף ה' את העם** - מיתה בידי שמים, לעדים בלא התראה: